

Duurzaamheid is 'een goede remedie tegen tunnelvisie'

"Duurzaamheid is een vluchtig begrip. Het zoeken naar definities heeft dan ook maar beperkte meerwaarde. Je kan duurzaamheid niet exact definiëren en vervolgens meetbaar maken hoe je scoort op de 'ladder van duurzaamheid'. Gelukkig is dat ook helemaal niet erg." Aldus Gerrit de Zoeten van MWH Global.

Er bestaat niet zoiets als duurzaamheid of duurzaam waterbeheer in absolute zin. Dat is maar goed ook. Nieuwe inzichten, noem het innovatie, zijn van alle tijden, ook van toekomstige tijden. Het is goed je dat te realiseren bij het operationaliseren van duurzaamheid tot een praktische leidraad voor ons handelen.

Het is hoogst onwaarschijnlijk dat we over een jaar of 100 terugkijken naar de eerste decennia van de 21e eeuw en dan tot de conclusie komen dat na enkele millennia aanmodderen juist in die jaren het licht hebben gezien: duurzaam waterbeheer. Gelukkig net op tijd om ook in de toekomst ja wat eigenlijk? Dit is natuurlijk overdreven geformuleerd maar geeft wel de kern aan waar ik het over wil hebben. Inzichten veranderen in de tijd. Sneller dan we vaak denken. Accenten in het waterbeleid van 20 jaar geleden zijn deels alweer achterhaald. De maatschappelijke context waarin we opereren, verandert met een enorme snelheid en dynamiek. De referentiekaders die we gebruiken om te beoordelen of beslissingen verstandig (duurzaam) zijn, veranderen net zo snel. Met andere woorden: wat we anno 2012 innovatief en duurzaam vinden, zullen we met grote zekerheid over 100 jaar niet zo zien. Is dat erg? Natuurlijk niet. Voortschrijdend inzicht heeft al eeuwenlang tot innovatie geleid en zal dat ook in de toekomst doen. Het zoeken naar duurzaam waterbeheer als de ultieme vorm van waterbeheer is dan ook weinig relevant. Toch zijn discussies over de inhoud van duurzaam waterbeheer wel relevant. Niet om duurzaamheid exact te kunnen definiëren, wel om stil te staan bij consequenties van besluiten voordat we ze nemen.

Ik kan mij daarom erg goed vinden in de principes voor duurzaam waterbeheer zoals Govert Geldof die benoemt (in H₂O nr. 2 van 20 januari). Hij benadert duurzaamheid als een proces. Zijn principes maken niet meetbaar of een maatregel duurzaam is, noch geven zij aan of beleidsdoelen al dan niet tot duurzaamheid leiden. Zij zijn niet meer en niet minder dan spiegels die iedereen zich voor moet houden voordat je een besluit neemt. Waarbij het laatste, meer filosofische principe 'toon praktische wijsheid' de kern van duurzaamheid nog het best raakt.

Besluiten in het waterbeheer, maar ook in andere context, zijn duurzaam als we bereid zijn ze in een brede context te wegen. Bereid zijn om naar de aarde in zijn geheel te kijken, maar ook naar de mensen en het profijt wat we er van kunnen hebben. Bereid zijn om,

om Govert Geldof nogmaals aan te halen, naast 'logos, ook pathos en ethos' mee te nemen. Daar gaat het vaak nog fout. Het is lastig om vanuit een breder of ander perspectief naar oplossingen te zoeken dan we van oudsher gewend zijn. En dan bedoel ik niet zozeer roepen of opschrijven dat duurzaamheid de leidraad is. Dat lukt wel, maar juist om lef te tonen dat ook daadwerkelijk te doen - of zoals Kees van de Ven en Hans de Vries hier naast schrijven - 'je moet sjoeger tonen'. Niet bang zijn. Duurzaamheid is daarom ook besluiten durven nemen, ook al weet je dat over 50 jaar met de kennis waar we dan over beschikken, ongetwijfeld weer anders tegen het probleem zal worden aangekeken en de gekozen oplossing of strategie mogelijk allang niet meer duurzaam zal worden genoemd. Dit zij zo. Laten we ons daardoor vooral niet laten tegenhouden om nu besluiten te nemen voor de duurzame toekomst (ook al weten we niet precies wat dat is).

Nu iets praktischer. Je kunt uit het bovenstaande afleiden dat het niet zinvol is na te denken over duurzaamheid. Het tegendeel is waar. Ook al is een absolute definitie niet mogelijk, definities voegen wel veel toe aan de integraliteit van de besluitvorming. Het dwingt economisch ingestelde organisaties breder te kijken dan alleen de kosten. Het dwingt milieu- en waterbeheer georiënteerde organisaties breder te denken dan alleen de klimaatproblematiek. Helaas zie je dat duurzaamheid vaak wordt teruggebracht tot alleen de klimaatproblematiek, de CO₂-voetafdruk, of nog enger geformuleerd, alleen de reductie aan CO₂-uitstoot. Dat is jammer en doet tot op zekere hoogte ook afbreuk aan hetgeen duurzaamheid beoogt: integrale toekomstgerichte besluitvorming.

Bovenstaande kan goed geïllustreerd worden met voorbeelden die ik zelf vaak meemaakte in de MER-wereld. In veel MER-rapportages is de reductie aan CO₂-uitstoot dé maat voor duurzaamheid. Met mooie modellen wordt doorgerekend of nieuwe plannen voor natte of droge infrastructuur maar ook gebiedsontwikkeling of energievoorziening al dan niet leiden tot een nettoreductie van CO₂-uitstoot. Zo ja, dan zijn ze duurzaam. Zo nee ...? Dat komt er eigenlijk nooit uit. Deze aanpak leidt vrijwel altijd tot triviale conclusies. Natuurlijk leidt een nieuwe windturbines of vergisten van biomassa tot minder CO₂-emissie. Of een andere variant: natuurlijk leidt versterking van de waterkering tot een kleinere kans op wateroverlast. Maar zijn ze daarmee ook duurzaam? Niet per definitie.

Illustratie: Herman Roozen.

Om eerlijk te zijn zie je hier precies het tegenovergestelde gebeuren van wat duurzaamheid beoogt. De nadruk op een thema (klimaatverandering in dit geval) leidt tot een (te) smal beoordelingskader. Waar duurzaamheid zou moeten helpen om een praktisch en wijs besluit te nemen, leidt het tot beperkingen van het gezichtsveld en soms zelfs tot een tunnelvisie. Zo moet het dus niet, maar hoe dan wel? Ik kom hier weer terug op het begin van dit betoog.

Duurzaamheid is een proces, een manier van denken. Je kunt dat niet normatief toetsen. Je kunt duurzaamheid niet vertalen in een normatief toetsingskader en daar je plannen aan toetsen. Je moet dat dus ook niet willen. Je kunt duurzaamheid alleen toetsen aan je eigen duurzaamheidsambities, aan je eigen -doelstellingen. Leiden de plannen of maatregelen tot de ontwikkelingen die we belangrijk vinden? Dragen zij bij aan de koers die onze organisatie uit heeft gezet? Kunnen we de plannen aan iedereen uitleggen, nu en in de toekomst? Relevante vragen die iets zeggen over de mate waarin je duurzaamheidsambities binnen bereik komen. Toetsen op doelbereik zoals we dat in MER-jargon ook wel noemen. Dit is iets wezenlijk anders dan het berekenen van de netto CO₂-reductie.

Gerrit de Zoeten (MWH Global)